

Jakob Šolar

VORENČEV SLOVAR

Leta 1919 je Blaž Grča (DS XXXII, 153 sl.) poročal o rokopisnem slovarju v goriški semeniški knjižnici in ga opisal toliko, da je V. Steska (r. t. 155) lahko takoj ugotovil: to je tisti slovar, ki ga Pohlin v Bibliotheca Carnioliae pripisuje p. Ks. Vorencu in zaradi katerega so Pohlinu očitali potvarjanje, češ da takega slovarja nikoli bilo ni. Grča je imel rokopis dvakrat na kratko v rokah: prvič 1869 kot bogoslovec goriškega semenišča, drugič tik pred prvo svetovno vojsko, preden so slovar spravili v zaboje na varno; sam se je potem umaknil v pokoj (1916) v rojstni kraj Sp. Belo pri Preddvoru. Po tem edinem (bolj rodoljubnem kakor znanstvenem) opisu so bile izrečene vse kasnejše sodbje in domneve o tem slovarju.

O Vorencu in njegovi literarni delavnosti ob koncu 17. in v začetku 18. stoletja je obsežneje razpravljal zlasti Fr. Kidrič 1924 (ČJKZ IV, 159 sl.) na osnovi rokopisne zapuščine, ki se je ohranila iz diskalceatskega samostana v Ljubljani. Tam je postavil dve trditvi, obe dobro utemeljeni: 1. da je Vorenc imel v rokah Kastelčev prevod biblije in 2. »dalje je verjetno, da je poznal tudi druge Kastelčeve stvari, vsaj tiste, ki so izšle v tisku, če ne morda tudi latinsko-kranjski (oziroma tudi kranjsko-latinski) slovar, ki je ostal v rokopisu. Vsekakor je zanimivo, da je priredil ob upoštevanju ravno istih dveh jezikov slovar tudi on« (r. t. 144). Vorenčeve priprave za samostojen latinsko-slovenski slovar vidi Kidrič predvsem v zapiskih, ki jih je Vorenc delal v svojem primerku Dasypodijevega latinsko-nemškega slovarja iz l. 1592, kamor je na rob zapisoval slovenske izraze.

V razpravi o slovenskih slovarjih se je 1926 ob Vorencu ustavil tudi A. Breznik. Ob zapiskih v Dasypodijevem slovarju je ugotovil, da »takrat, ko je delal te zapise, ni imel v roki Kastelčevega slovarja« (RDHV III, 133). Prav v tem slovarju bi bil ob dobrem preiskovanju Breznik lahko našel tudi ključ za rešitev vprašanja, po kateri izdaji Frisijevega latinsko-nemškega slovarja je Kastelec prirejal svoj rokopis. Na notranji strani platnic je namreč Vorenc napisal s prav drobnimi črkami: Jois Frisij Tigurini 1672. Ta opomba kaže, da je Vorenc v času teh prvih zapisov zvedel tudi za novo izdajo in si to zapisal na platnice. To bo torej tista vmesna izdaja, ki jo Breznik (r. t. 125) išče med izdajama 1657 in 1709, ki je »v Ljubljani ni mogoče določiti«. Letnica izdaje se popolnoma ujema z izdelavo Kastelčevega slovarja, ker izdaje po l. 1688 (leto Kastelčeve smrti) seveda ne pridejo v poštev; slovar pa je verjetno izdelal ok. 1680.

Nobeden pa tista leta (1922, 1924, 1926) ni mogel do rokopisa samega v Gorici, ker je bila večina bogoslovne knjižnice še v zabojih, kamor so jo bili

spravili na varno med vojsko. Poskusil sem srečo znova in uspelo mi je, da sem dobil 50 strani fotografskih posnetkov iz slovarja. Po teh mi je mogoče vsaj približno določiti značaj rokopisnega slovarja. Prvi pogled na posnetke me je prepričal, da je slovar v zvezi s Kastelčevimi spisi, ker tako dosledno uporabljaja njegove grafične posebnosti (naglasna znamenja, *ni* pred samoglasniki za *nj*). Primerjava pisave v slovarju z drugimi Vorenčevimi rokopisi v NUK je pokazala, da je slovar nedvomno pisan z Vorenčevo roko. Primerjanje posnetkov z ohranjenima prepisoma Kastelčevega slovarja pa je takoj pokazalo, da je Vorenčev slovar v glavnem prepis Kastelčevega. Tako se je doslej znanima prepisoma NUK Ms 169 (citiram: 169) in Ms 803, t. j. prvemu delu rokopisa iz krškega kapucinskega samostana A — Obscuritas, (citiram: 803) pridružil še tretji, Vorenčev za diskalceatski samostan v Ljubljani (citiram: Vo).

Do l. 1937 je bil v evidenci le prepis 169. Po notranjih kriterijih so ga prisojali Kastelecu (že Čop), a močni zunanji razlogi (pisava, zlasti pa pomanjkanje vsakršnih Kastelčevih grafičnih posebnosti) so druge (tudi Fr. Kidriča) motili, da tej sodbi niso popolnoma pritegnili. Za A. Breznika so bili odločilni notranji razlogi (zlasti jezik, besedje), da *ga* je z gotovostjo prisodil Kastelecu. Pomanjkanje Kastelčevih grafičnih znamenj si je razlagal na dva načina: dopuščal je s Čopom možnost prepisa ali pa naj bi bil slovar iz mlajše dobe, preden si je Kastelec izdelal svoj grafični sestav. Več gl. RDHV III, 121 sl. To mnenje povzema tudi SBL I, 432.

Ko se je l. 1937 našel 803 in *ga* je Breznik dobil v roke, je takoj ugotovil: to je pravi Kastelec, za 169 pa po primerjavi dostavil, da »ni zgolj prepis Kastelčevega dela, ampak je le posnetek... Vse nepotrebno je opustil... Ob prepisu je Kastelea dopolnjeval, popravljal in vstavljaval nove latinske značnice, ki jih je sam slovenil.« (SJ I, 57) Z najdbo Vorenčevega prepisa se vsa vprašanja medsebojnih razmerij teh treh rokopisov postavljajo na novo.

Trditev, da je 169 vse nepotrebno iz 803 opustil, je bila že sprva le malo upravičena, ker je tega tako malo, da večinoma vse gre na račun pomotnih in ne načrtnih opustitev. Kake načelne volje za krajšanje pri 169 sploh ni, pač pa je mnogo slovenskih in latinskih dopolnitev besedišča takih, da bi bile mirno lahko odpadle, ako bi bila tu kaka volja po krajšanju.

Ob Vorenčevem prepisu pa se je pokazalo, da je velika večina vseh teh dopolnitev v 169 obsežna že tudi v Vo. Prav gotovo je, da Vorenc ni prepisoval 169, ker ni mogel iz njega dobiti tako zvesto posnetih Kastelčevih grafičnih posebnosti; te so ohranjene tudi pri dostavkih, ki jih imata Vo in 169 mimo 803; v drugih slovenskih rokopisih se Vorenc sam od sebe ni držal Kastelčevih grafičnih posebnosti; to nam je zadosten razlog za domnevo, da je Vorenc moral imeti pri prepisovanju pred seboj neposredno Kastelčev izvornik sam ali pa nam neznan natančni prepis Kx, od koder je natančno posnel svojo grafiko. Verjetno pa je tudi, da 169 ni prepis po Vo, ker ni prevzemal tega, kar ima Vo več od 169. Da bi bil 169 opustil ravno te Vorenčeve dostavke, ni verjetno.

Natančneje primerjanje Vo in 803 pa kaže še na nekaj drugih ugotovitev. Kakor se oba za čudo ujemata v prepisovanju Kastelčevih naglasnih znamenj in *ni* za *nj* pred samoglasniki, tako se tudi ločita zlasti v pisavi *u* in *v*; medtem ko ima 803 (v soglasju s 169) večinoma znak *u* za glas *v* (v latinskem in slo-

venskem besedilu), ima Vo v slovenskem besedilu (manj v latinskem) večinoma znak *v*, n. pr.: *priftave* (Vo) *priftaue* (805 in 169) za *villa* (Vo) *uilla* (805 in 169), *fveitniki* (Vo) *fueitniki* (805 in 169), *po vezherji* (Vo) *po uezheri* (169) *po uezherji* (805), *posdravi* (Vo) *posdraui* (805 in 169), *opravilu* (Vo) *oprauilu* (805 in 169), *framoshliua* (Vo) *framoshliua* (805 in 169), *do verh glavè* (Vo) *do uerh glauè* (805 in 169 brez naglasa), *prepovedati* (Vo) *prepouedati* (805 in 169); celo v diftongičnih pozicijah piše Vo večinoma *v*, čeprav ima tu včasih tudi *u*, n. pr.: *duhovni* (Vo) *duhouni* (805 in 169), *skrivni* (Vo) *skriuni* (805 in 169), *poftavlen* (Vo) *poftaulen* (805 in 169), *favmán* (Vo) *saumúm* (169!) *savmán* (805); tudi Vo ima včasih v takih primerih *u*, n. pr.: *hojou*, *fmrekou*, *s'prauo* (Vo in 169), *poftaulenje* (Vo) *poftaulenie* (805) *poftaulenie* (169), vendar so taki primeri dosti redki. Nasprotno pa prav tako redko pišeta *v* 805 in 169 v primerih, kakor: *drivú* (Vo) *drivú* (805) *drivu* (169), *flavu* (Vo) *flavú* (805) *slavu* (169), *řpraviti* (Vo) *sapraviti* (805 in 169). Kastelčevi tiski jasno kažejo, da je Vo v tem pogledu najbližji izvorniku, tako piše n. pr. v Nebeshkem zylu: *narvekřha*, *vři*, *vřdihuje* (kakor *vřeti* v Vo), *isvelizhani*, *sa volo tega* (*sa mojo volo* Vo, *sa moia uola* 169, *sa mojo uolo* 805), *perviga*, *pravo*, *vezhno* (*s'praviga pota* Vo, *s'prauiga pota* 805 in 169), *podvershejo* (*savershenie* Vo, *sauershenie* 805, *sauersheinie* 169), *poftavio*, *řapelavo*, *pořvitno* vse na str. 2, kjer ni ne ene izjeme v drugačni rabi. Ta raba je tako dosledna, da jo je vpeljeval mnogokrat tudi v latinske besede, a je abecedni red ostal čisto nespremenjen: *Abvertere* (Vo) *Abuertere* (805 in 169) *Abvolare* (Vo) *Abuolare* (805 in 169) ipd. Po teh ugotovitvah lahko upravičeno sklepamo, da 805 nikakor ni najbližji izvorniku in da verjetno tudi Vorenc ni samostojno prenašal vsega besedila tako dosledno v Kastelčevo pisavo, kakor nam jo kaže Vo. Zato je bila seveda prehitra Breznikova sodba o 805: »Vprašanje je torej v tem, ali je Kastelec sam pisal slovar ali sv. pismo. Slovar je pisan z velikimi, krepkimi in lepimi črkami, sv. pismo pa ima bolj malomarno in manjšo pisavo. Rešiti bo torej samo še to vprašanje, ali je Kastelec dal prepisati slovar ali sv. pismo; po mojih mislih je dal Kastelec prepisati slovar.« (SJ I, 55) Kidrič si vprašanja o avtentičnosti Kastelčeve pisave v prevodu biblije sploh ni postavljjal, tako trdno je bil prepričan o njej (ČJKZ III, 94). Primerjava Kastelčeve pisave in njegovega podpisa v novomeških matičnih knjigah s pisavo v rokopisu biblije z gotovostjo priča, da je prevod biblije pisan s Kastelčevo roko. Breznik je torej ugibal prav, da je 805 prepis. Danes trditve lahko dopolnimo, da prepis niti ni najnatančnejši, ker ga je Vorenc tudi po zunanje natančneje posnel.

Tiste jezikovne posebnosti, ki jih je Breznik prisodil prepisovalcu 169, so deloma že v Vo, n. pr.: *zhrevil* (Vo) *zhreuel* (169) — *zheuel* (805), *zhripina* (Vo in 169) — *zhřipina* (805), *zhreifřnie* in *zhřefřnie* (Vo) *zhreshnie* (169) — *zheřnie* (805). Nasprotno pa ima Vo skupaj z 805 Kastelčevo obliko *pres* za brez proti 169, ki piše redno *bres*. Enako imata Vo in 805 skupaj Kastelčeve oblike: *-anie* *-enie* proti *-ainie* *-einie* v 169, n. pr.: *vřhivanje* (Vo) *ushivanje* (805) *ushiuainie* (169), *savershenie* (Vo) *sauershenie* (805) *sauersheinie* (169), *plazhania* (Vo) *plazainia* (! 169), *odpelanje* (Vo) *odpelanie* (805) *odpelainie* (169), oba z enako pisno pomoto *fahajnje* (Vo) *sahajnie* (805) *sahaainie* (169) itd.

Primerjava teh treh prepisov med seboj nam pokaže včasih prečudno podobnost do enakih napak, pa zopet tako razliko, ki jasno kaže, da ni mogoče,

da bi bil kateri teh rokopisov drugemu neposredna predloga za prepisovanje, marveč le posredno po nam neznanem prepisu. Naj navedem samo nekaj takih skupnosti in razlik med temi rokopisi!

1. Vo in 803 se ujemata proti 169: *jeft sim skusi Scipiona premoshen* (Vo in 803 pod Ab), toda *premagan* (169); obliko *premoči premožen* za *premagati* *premagan* piše tudi Kastelec: *En moder bó snal sam sebe premozhi* (Neb. Zyl 65); *kateri tú hudu ne premore, ta je sam premoshen* (r. t. 262); *Vsmilenie je ena nepremoshena mozna bramba* (r. t. 272). Vo in 803 imata *saomán moliti*, 169 pa besede ni razumel in jo napak prepisal *saumúm moliti*; Vo in 803 imata Kastelečevo obliko *kakor*, 169 pa *koker*. Pod *Abducere* imata Vo in 803 *prézh odpelati, odverniti, řapelati*, 169 zadnje besede nima. Pod *Abstrusus* ima 803: *odpahnên, satifnên, sadélan, samafhen*; Vo: *odpahnên, fatifnen, řadélan, řamařhen, řkriven*; 169 ima za drugim izrazom kar etc.; Hipolit: *skrit, řkriven, teshku sgrúntati*. Pod *Abyssus* ima 803: *prepod, bresdan, gresnu, globozhina, pres dná, globokost*; Vo: *prepad, bresdan, gresnu, globozhina, pres dná, presdnu*; 169 je slovenske izraze pomotoma spustil; Hipolit: *globokuft, prépot, brésen, karnizá, globozhína, jéseru*. Pri *Acclinare* imata Vo in 803 *perfloniti, nafloniti*, Vo še *perkloniti*; 169 besede nima; tako tudi ne *Accolere blisu prebivati* (Vo in 803). Pri *Acescere* imata Vo in 803; *jeřřih pořtati, jeřřihhin* (Vo) *jeřřiffin* (803) *biti, na jeřřih zikati ali perhajati*; 169 ima namesto zadnjega izraza ali *kiflu sturiti*, kar je očitno prepisal pomotoma od naslenje iztočnice *Accuere okiffati ali kifřřiliti ali kifřřilu sturiti* (Vo in 803), ki je 169 nima. Pri *Acesis* imata poleg *enu řeliszhe per potokih, moznu difřřezhe* Vo in 803 še: *řgelbařřtim zveitjom kakor řigilzi rořhe*, 169 tega nima. Pod *Abrodere* imata Vo in 803 *obarati*, 169 pa *oborati*. Vo in 803 imata *Abcondulus skrivajřřihz, pankertez*, 169 nima besede. Pod *Achillea millefolium* imata Vo in 803 *enu seliszhe román*, 169 pa: ...*rumen*. Pod *Acies* imata Vo in 803: *acies oculorum ořter inu bifer pogled*, 169 pa ... *pogledati*; *acies pugnae* Vo in 803: *verřřtê ali k'boju po ředi pořtaulení voisřřzhaki; vojska* — 169 nima sploh nič; enako tudi ne *acies cultri* Vo in 803: *tú ofřřru na noshizhi*; Vo ima na dnu strani še dostavek: *tijlu nosha*. Pod *Acinus* imata Vo in 803 poleg drugega *paperki*, 169 *pabirki*.

2. Po besedilu, ne pa po grafiki se ujemata Vo in 169 proti 803, n. pr.: *Abbatis nomen indecl. en řhaffar; Abderiticus préprořřt; Abiegnus hojou, řmre-kou; Abintegro řnov* (Vo) *snou* (169); *Abintestato pres řestamenta* (Vo) *bres...* (169); *Abiudicare ř'prauđo kai prózh vřeti; Abiungere odlořřhiti; Abluvium potop* (Vo) *potob* (169); *Absynthitas pelénovu vinu, pelenoviz; Abolare odleteti; Abusque do tamkai; Abydena nevnuzna reizh; Acceptor kir vsame* (Vo) *usame* (169); *Acceptum fero řposnam de řim prejel; Acclinis kar nisku leřřy, je enumalu perpognênu; Acervus en hribřřhik* (Vo) *en hribřřig* (169); *Abólitus prózh pořtaulen* (Vo) *pořtaulen* (169); *Abominari* imata z značilno razliko pri 169 se *grositi*, pri Vo pa se *gruřřtili*, kar priča dá prepisovalec 169 besede ni razumel; *Abortire en mertou řad roditi; Abrogare muzh odřřeti* (Vo) *oduseřři* (169); *Acontia svésde lařřate, řpizhařřte kakor řřréla* (Vo) *sueisde lařřate, řpizhařřte koker řřrela* (169); v vseh teh primerih 803 tudi latinskih iztočnic nima. — Nekateré napake pri Vo in 169 so tako enake, da so mogle nastati le po neki skupni predlogi, n. pr.: *Abemere odřřeti* (Vo) *oduseřři* (169) v 803 sploh ni; takoj za to besedo sledi *Aberrare*, kjer imata Vo in 169 poleg *řahajati, ř'praviga pota*

poiti, je ſmotiti oba še odkupiti, kar je od prejšnjega *Abemere*; pri *Abacus* imajo vsi 3: *ena klop, en ſtol, ali miſa ſa buque* (grafika po Vo); Vo ima še dostavek: *tudi en ſchanktiſch* (z gotico), potem pa z drugim črnimom dopisano *kredenzhni ſtol*; 169 pa ima le: *tudi en Shreibtiſch* (z gotico); pri *Absoluere* imajo vsi 3 *odrěſhiti, dokonzhati* Vo *odvesati* in 169 *oduesati*, toda 803 napačno *odrěsati*; pod *Acopus* imata Vo in 169 *enu nefnashnu ſmardezhe ſeliſzhe, kateru ima po try perza skupai, stury zhes daiati ali bluvati* (Vo) *pluvati* (169), 803 pa *enu nefnashnu, ſmardezhe drivú, kateru ima po try perza skupai*; pod *Acharis* ima 803 samo *neprietin*, Vo še *groob, neludin zhlovik* in 169 *grob, nedludin zlouik*. — Po besedilu sta si torej Vo in 169 zelo podobna, čeprav sta si po grafiki čisto različna. Ker ima Vo tudi tiste dostavke, ki jih 803 ne obsega, pisane s Kastelčevo grafiko, bi sodil, da je avtor rokopisa 803 Kastelčev izvirnik krajšal, in moramo pravo Kastelčevo besedilo iskati v nekem izgubljenem Kx (izvirniku ali prepisu), ki je služil Vo in 169 za predlogo pri prepisovanju.

3. Primerov, v katerih bi se 803 in 169 ujemala proti Vo, je tako malo, da gredo skoraj vsi na račun očitnih pomot. Tako se je n. pr. Vo zmotil pri *Accurare*, da je zapisal *Accurare* in pripisal kar pomen naslednje iztočnice *Accurate ſflifſom, ſkarbmi*; izpustil je geslo *Acorus* ipd.

4. Vo ima od vseh treh prepisov največ dostavkov, zlasti v slovenskem tolmačenju; te dostavke je pripisoval nekaj že ob prvi izdelavi rokopisa, ki je zelo snažen, skoraj brez popravkov in črtanja, mnogo pa jih je dostavljal kasneje, kakor se razločno vidi po drugačni barvi črnila, nekaj pa jih je v rokopis vloženi na posebnih lističih, zlasti proti koncu rokopisa, kakor sporoča že Grča in pismeno sporočilo meni. Tu nas Vorenčev izvirni delež ne zanima slovarsko, ker ga po teh straneh ne moremo še prav oceniti, le za razmerje rokopisov med seboj navajam nekaj zgledov. Samo Vo ima nekatere iztočnice mimo 803 in 169, n. pr.: *Abequito odjediti* je dostavil vrhu strani z glagolsko iztočnico v 1. os. namesto v infinitivu, kakor jih ima sicer. Tako tudi *Abreuiuo vkrátiti*, Plet. navaja pod *ukratiti* samo *Jan., Cig. Navr.* Samo Vo ima: *Abecedárius abecedár*, Plet. ima *abecedar* 1) *Abſchüler Cig.*, 2) *abecedár = abecednik ogr.*; enako ima tudi Hipolit. Samo Vo ima *Absolutio odrěſhenſe, odvėsanſe, odpuftek*; *Acco -us preiproszhina*; *Aclafſis ſuknía, katera nei od rame doli ſaſhita*; *Acopis ſlahtni kamen, kateri trudnoſt odosame* itd. Dostavki z drugačnim črnimom, a z Vorenčevo roko se največkrat nanašajo na dodajanje slovenskih izrazov, le redko tudi na nova latinska gesla. Tako ima pri *Acicula* k skupnemu besedilu *knofliza, ygliza* še dodano *ta ſhenska ýgla ſa glave ſpleitantie, tudi ena dolga tenka morſka riba, po laſhko Guſelli*; pri *Abundantius* ima *Abundentes ſ' zurkom*; pri *Abundare polhen biti*; pri *Abbas* še *opat* kakor Hipolit. Ni nemogoče, da je Vorenc kasneje kaj vstavljaj po Hipolitovem vplivu, čeprav tega ni mogoče z gotovostjo trditi po gradivu na teh straneh. Tudi to se ne dá z gotovostjo reči, da bi bil Hipolit imel pri sestavi svojega slovarja ravno Vorenčevo redakcijo Kastelca pri roki, vsekakor pa redakcijo, ki je skupna Vo in 169.

Vorenčev prepis Kastelčevega slovarja je zanimiv tudi sicer, ker kaže nekaj samostojnih potez v pismenem oblikovanju. Novost je zlasti v pisanju / in s, ki jih uporablja (podobno kakor tudi Kastelec v tiskih) bolj po tedanjih

latinski praksi kakor po slovenski tradiciji od Dalmatina naprej; pri Vorencu pogosto srečujemo piko nad *f* in *s*, kar pomeni največkrat, da je treba brati *f* kot *z* in *s* kot *s*; redno piše *fa*, a prav tako redno *sk*. Koliko bi bile te Vorenčeve novosti utegnile vplivati na Pohlinovo premembo glasovne vrednosti pri *f* in *s* v Gramatiki, bi bilo treba še preiskati. Toda o vsem tem, zlasti pa še o vrednosti slovarja po novosti slovarskega gradiva bo mogoče soditi šele potem, ko bo dostopno celotno gradivo slovarja, ne le teh nekaj strani. Zato si to začasno poročilo tudi ne lasti dokončne sodbe o tem.

Vendar pa nam tudi že dosedanje besedilo dopušča nekaj trditev in osvetlitev. Vorenc je pripravil Kastelčev Dictionarium latino-carniolicum za tisk in ga dopolnjeval. Ni ga priredil tako, kakor je priredil Kastelčevo biblijo, ki ji je dostavil nekaj uvodov in kar v izvirni rokopis dostavljal popravke, marveč je ves rokopis s svojo roko napisal. Kastelčevega imena nikjer ne omenja kakor ne svojega. Zato je rokopis v samostanu in pri znancih (zlasti sosednih samostanih) veljal za Vorenčevo delo, zlasti kasneje, ko je Pohlin davno po smrti Vorenčevi o tem poročal v Bibliotheca Carnioliae; koliko pa je Pohlin Vorenčevo delo uporabljal pri svojem slovarju, bi bilo treba še natančneje dognati; kolikor je Kastelca v Pohlinovem slovarju, je našel pot vanj najbrž po Vorencu. Gotovo pa je Vorenčev rokopis najboljši doslej znani prepis Kastelčevega slovarja in že zato je treba, da ga v celoti dobimo v evidenco, naj bi tudi ne prinesel kdo ve kaj novega besedja.

Pravi naslov Vorenčevega slovarja je z risanimi verzalkami napisan na 3. strani: *DICTIONARIUM LATINO-CARNIOLICUM*. Nad ta naslov je z navadno Vorenčevo pisavo dodano *nove Beffedne Buque, ali vsehsploh beffedy Buque*; pod zgornjim naslovom je prečrtano nadaljevanje *et vice versa Carniolicum-Latinum*. Naprej pravi: *prorsus novum* s slovenskim prevodom nad besedama *cilú nove*. Naprej ima latinsko besedilo, ki ga navaja Grča (o. m. 154); iz besed *ut tam magni Dictionarij Frisiani vicem aliquantenus explere... faciliè possit* je razvidno, da misli na Frisia, ki ga je priredil Kastelec; najbrž je tudi ves ta uvod z naslovom vred pobran iz Kastelca. Zato ni jasno, čemu je vrhu prve strani slovarja na rob pripisal: *Ex Calepino ? linguarum usque litteram e*. Ali je hotel brisati sled za seboj in predstavljati svoje delo za izvorno, kar bi se dalo sklepati tudi iz zaključnih besed, kakor jih navaja Grča o. m. 154?

Vprašanje zase je, kakšna je bila usoda rokopisa po razpustu ljubljanskega diskalceatskega samostana, kako je rokopis zašel v Otalež (v kuracijo), kjer se je hranil do 28. sept. 1865, ko ga je bogoslovec Kacin prinesel v Gorico in ga daroval tamkajšnji semeniški knjižnici. Ker je Vorenc delal prepis zelo verjetno po Kastelčevem izvirnem rokopisu, imamo tu novo zvezo med ljubljanskim diskalceatskim samostanom in Kastelčevo rokopisno zapuščino. Ali nam bo pokazal kako sled za Kastelčevim izviričkom?

Novi prepis Kastelčevega slovarja nam zopet potrjuje, kako živahno zanimanje za slovensko slovarsko delo je vladalo pri nas ob koncu 17. in v začetku 18. stoletja. Dokazuje nam to ne le s tem, da je pomnožil število znanih prepisov, marveč še bolj s tem, da nam zveze med temi rokopisi dajejo slutiti še več rokopisov, ki so verjetno tedaj krožili po naših šolah. To zanimanje je bilo morda odmev živahne leksikografije po sosednih deželah, morda vpliv ustanovljene Akademije operozov v Ljubljani, morda nekaj tudi živahne lite-

rarne in kulturne delavnosti tiste dobe, ki je bila odsev nekoliko boljših gospodarskih in političnih razmer (konec 30-letne vojske, nekaj zatišja, živahna stavbarska delavnost itd.). Tako so vsa ta prizadevanja vodila do velikopoteznega Hipolitovega načrta, ki je morda preprečil natisk skromnejšega Kasteleca v Vorenčevi redakciji. Ko je zamrlo delo v Akademiji operozov, ko se je ponesrečil natis Hipolitovega slovarja, je uplahnilo tudi zanimanje za slovarsko delo, dokler ga proti koncu stoletja spet ni prebudila Academia operosorum in so pognali prvi samostojni slovarji (Pohlin, Gutsman), a je spet omagalo v veliki Vodnikovih zamisli; tudi ta je morala čakati na uresničenje do konca stoletja v Pleteršniku. Kadar koli se med Slovenci prebudi živa kulturna dejavnost in močna narodna zavest, se zmeraj oglasi tudi klic po dobrem sodobnem slovarju.

R é s u m é

Bien que le manuscrit *Dictionarium latino-carniolicum*, gardé dans la Bibliothèque du Séminaire à Gorica (Italie), fût connu déjà depuis 1865, personne ne l'examina à fond surtout par rapport aux autres dictionnaires de cette époque. Le manuscrit fut écrit en 1705—10; d'après une description extérieure, V. Steska l'attribua justement (en 1919) à Xaverius Vorenc, père augustin du couvent de Ljubljana.

A la base de 50 pages facsimilées (sur plus de 500), l'auteur constate que le manuscrit est bien écrit entièrement par la main de Vorenc, mais qu'il ne représente pas une œuvre originale, comme on le croyait, mais une copie du dictionnaire manuscrit que Matija Kastelec a composé en 1680—88, se servant de Joh. Frisius Tigurinus (édition de 1672). La copie de Vorenc en est la troisième qui soit connue jusqu'ici; depuis 1937, on connaissait deux manuscrits (Bibliothèque d'Université à Ljubljana) dont un (No. 803) passait pour l'original, l'autre (No. 169) pour la copie.

En comparant les trois manuscrits, on peut constater: 1° qu'aucun des trois manuscrits conservés ne rend l'original d'une manière si fidèle qu'on puisse y voir le vrai Kastelec; 2° que Vorenc est le plus près de l'original, soit au point de vue graphique, soit au point de vue lexical; 3° que les trois copies ne sont pas faites sur le même exemplaire modèle et qu'elles ne dépendent pas non plus l'une de l'autre, mais qu'elles supposent d'autres copies, aujourd'hui inconnues; 4° bien que copie, le manuscrit de Vorenc apporte des nouveautés lexicales, en ajoutant surtout des synonymes slovènes aux termes de Kastelec.

Tout cela prouve que chez nous, vers la fin du 17e et au commencement du 18e siècle, on portait un vif intérêt à la lexicographie slovène. Cet intérêt met une lumière nouvelle sur le grand *Dictionarium trilingue* que le père Hipolit essaya de faire imprimer en 1712 sans y réussir.

Faute de texte, l'auteur n'a pas pu encore déterminer quel est l'apport personnel de Vorenc à ce travail lexicographique.